

اصول دادرسی منصفانه، از نظر تا عمل

درس‌نامه‌ها و درس‌نوشتارهایی از استادان حقوق جزایی ایران

با آثاری از:

دکتر حسین میرمحمدصادقی، دکتر محمد آشوری، مرحوم دکتر محمود آخوندی

دکتر حسنعلی موذن‌زادگان، دکتر باقر کلاه‌نو، دکتر رضا اسلامی

دکتر قاسم محمدی، دکتر جواد طهماسبی، دکتر میرحسن نیازپور

دکتر مهرداد رایجیان اصلی، دکتر عباس تدین و دکتر غلامحسین کوشکی

با دیباچه

دکتر حسین میرمحمدصادقی

رئیس کرسی حقوق بشر، صلح و دموکراسی یونسکو

در دانشگاه شهید بهشتی

عنوان قراردادی	ایران. قوانین و احکام : Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	اصول دادرسی منصفانه، از نظر تا عمل: درس گفتارها و درس نوشتارهایی از استادان حقوق جزایی ایران / با آثاری از حسین میرمحمدصادقی... او دیگران! : اگر آورنده کرسی حقوق بشر، صلح و دموکراسی یونسکو در دانشگاه شهید بهشتی.
مشخصات نشر	تهران: خرسندی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۱۵۱ ص.
شابک	978-600-114-656-5
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	مولفان حسین میرمحمدصادقی، محمد آشوری، محمود آخوندی، حسنعلی مؤذن زادگان، باقر شاملو، رضا اسلامی... و دیگران!.
موضوع	اجرای عدالت کیفری -- ایران Criminal justice, Administration of -- Iran
موضوع	آیین دادرسی جزایی -- ایران Criminal procedure -- Iran
موضوع	آیین دادرسی جزایی Criminal procedure
موضوع	حقوق بشر -- اروپا Human rights -- Europe
موضوع	اجراء عدالت کیفری کودکان و نوجوانان -- ایران Juvenile justice, Administration of -- Iran
موضوع	حقوق بشر -- ایران Human rights -- Iran
شناسه افزوده	میرمحمدصادقی، حسین، ۱۳۳۵ -
شناسه افزوده	دانشگاه شهید بهشتی. کرسی و مرکز حقوق بشر، صلح و دموکراسی
رده بندی کنگره	۱۳۹۵ الف ۲/ ۱ KMH
رده بندی دیویی	۵۵/۱۴۷
شماره کتابشناسی ملی	۲۲۱۷۹۴۴

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی، جامعه و اقتصاد

تهران، خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان لبافی نژاد - نرسیده به خیابان دانشگاه - پلاک ۱۷۴ - واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۴۹۰۵۸۴

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی تلفن: ۳ - ۶۶۴۱۰۱۰۱

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خ منبری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۹۲ تلفن: ۶۶۹۵۰۷۵۹ - ۶۶۷۵۵۹۱۰

فروشگاه شماره ۳: خ انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتی، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد،

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی): ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: WWW.Khorsandypub.com

اصول دادرسی منصفانه، از نظر تا عمل

چاپ اول: ۱۳۹۵ قیراژ: ۵۰۰ جلد قیمت: ۱۲۵,۰۰۰ ریال

ISBN: 978- 600 -114-656-5

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۶۵۶-۵

۹.....	دیباچه.....
۱۳.....	درس گفتار یکم - تکانی در دادرسی منصفانه..... دکتر حسین میر محمد صادقی
۱۷.....	درس گفتار دوه - مفهرم انصاف در دادرسی..... دکتر محمد آفری
۲۵.....	درس گفتار سوم - کی درخواست شفاهی..... دکتر محمود آخوندی
۳۱.....	درس گفتار چهارم - چالش‌های حق‌آه بشری در دادرسی منصفانه..... دکتر رضا اسلامی
۳۷.....	درس نوشتار یکم - بررسی اجمالی حقوق متهم در مرحله تحقيقات مقدماتی با تأکید بر قانون دادرسی مصوب ۹۲..... دکتر حسنعلی مؤذن‌زادگان
۳۸.....	۱. نحوه دسترسی به متهم.....
۳۸.....	۲. مهلت معقول بازجویی متعاقب احضار یا جلب.....
۳۹.....	۳. سایر حقوق دفاعی.....
۴۱.....	۴. جمع‌آوری و ارزیابی ادله.....
۴۱.....	۵. قراردادهای تأمین.....
۴۲.....	۶. قراردادهای نهایی و جبران خسارت متهمان بی‌گناه.....
۴۵.....	درس نوشتار دوم - معیارهای دادرسی منصفانه در دادرسی اطفال..... دکتر باقر شاملو
۴۵.....	درآمد.....
۴۶.....	۱. مسئولیت کیفری اطفال.....

۲. نظام دادرسی افتراقی برای اطفال..... ۴۸

۳. نهادهای اختصاصی برای برقراری دادرسی منصفانه‌ی اطفال..... ۵۱

نتیجه‌گیری..... ۵۴

درس نوشتار سوم - معیارهای دادرسی منصفانه و سنت فقهی امامیه..... ۵۷

دکتر قاسم محمدی

۱. دادرسی؛ عادلانه یا منصفانه؟..... ۵۸

۲. عدالت و انصاف در اندیشه اسلامی..... ۶۰

۳. جلوه‌ی اصول و ضوابط دادرسی در فقه امامیه..... ۶۱

نتیجه‌گیری..... ۶۴

درس نوشتار چهارم - احکام دادرسی منصفانه در لایحه جدید آیین دادرسی کیفری..... ۶۵

دکتر جواد طهماسبی

مقدمه: فرایند شکل‌گیری لایحه آیین دادرسی کیفری..... ۶۵

الف: مولفه‌های دادرسی منصفانه در مرحله تحقیقات مقدماتی..... ۶۷

ب: مولفه‌های دادرسی منصفانه محاکمه، صدور حکم و اجرا..... ۷۹

سخن پایانی..... ۸۳

درس نوشتار پنجم - معیارگذاری برای صدور قرارهای تأمین برای بزه‌هایی از دادرسی منصفانه..... ۸۵

دکتر امیر حسن نیازپور

درآمد..... ۸۶

الف) معیارهای جرم‌شناسانه..... ۸۸

۱. معیار بازپرورانه..... ۸۸

۲. معیار پیش‌گیرانه..... ۹۱

ب) معیارهای جرم‌یابانه..... ۹۲

پ) معیارهای حقوقی..... ۹۴

۱. معیارهای حقوقی بشری..... ۹۴

۲. معیارهای حقوقی کیفری..... ۹۷

نتیجه‌گیری..... ۱۰۲

درس نوشتار ششم - حقوق (حق‌های) یزه‌دیده در دادرسی منصفانه..... ۱۰۵

دکتر مهرداد رایجیان اصلی

درآمد..... ۱۰۵

الف) دادرسی عادلانه/منصفانه متهم‌محور..... ۱۰۸

ب) به سوی یک تعریف یزه‌دیده‌محور برای دادرسی عادلانه/منصفانه..... ۱۱۱

پ) هم‌ترازی حق‌های یزه‌دیده و متهم..... ۱۱۳

درس نوشتار هفتم - تحصیل دلیل با احترام به حریم خصوصی اشخاص..... ۱۱۷

دکتر عباس تدین

الف) جمع‌آوری دلیل و رعایت حریم مسکن و محل کار..... ۱۱۸

ب) جمع‌آوری دلیل و رعایت حریم مجموعه مراسلات و ارتباطات..... ۱۲۶

۱. احترام به حریم مراسلات و کاتنت اشخاص..... ۱۲۶

۲. احترام به حریم محاورات و ویرانه‌ها..... ۱۳۴

نتیجه‌گیری..... ۱۳۹

درس نوشتار هشتم - نقش دادستان در تضمین حریم منصفانه..... ۱۴۳

دکتر غلامحسین کوشکی

۱. جایگاه دادستان و دادرسی منصفانه..... ۱۴۳

۲. رویکرد سازمانی مناسب عاملی برای تقویت دادرسی منصفانه..... ۱۴۵

۳. تفکیک مقام تعقیب از تحقیق ضامن دادرسی منصفانه..... ۱۴۷

۴. اقدامات نظارتی دادستان گامی در راستای دادرسی منصفانه..... ۱۴۸

۵. بار اثبات دعوی و دادرسی منصفانه..... ۱۴۹

۶. اصلاح کیفرخواست با هدف تضمین دادرسی منصفانه..... ۱۵۰

نتیجه‌گیری..... ۱۵۱

دییاجه

حقوقی که در قوانین مختلف به سمیت شناخته شده است در صورتی می‌تواند برای صاحبان آن ارزشمند باشد که حقوق و سماعت اجرای نقض آنها هم از طریق یک دادرسی منصفانه پیش بینی شده باشد. به عبارت دیگر در این زمینه اجرایی شدن حقوق ماهوی را فراهم می‌کند و بدون آن تنها با یک سلسله حقوقی که بر روی کاغذ آمده است روبرو خواهیم بود. بدین ترتیب و با توجه به نقش و اهمیت دادرسی در به منصفه لهور و برور رساندن حقوق ماهوی، لزوم منصفانه بودن آن بیشتر احساس می‌شود و طبعاً باید ضوابط آن رعایت شود، که در رأس آنها مسأله استقلال قوه قضائیه و بی‌طرفی قاضی می‌باشد. در همین راستا مسائلی چون رعایت اصل برائت و دادن حق طرح دعوی و دفاع به طرفین (شاکی و مشتکی عنه - بز هکار و بره دبا ه) و برخورد یکسان با آنها و سرعت در دادرسی نیز قابل ذکر است. این مسائل خوشبختانه در قضای اسلام هم مورد توجه ویژه قرار گرفته اند و می‌توان از ظرفیت عظیم فقه امامیه برای تبیین بهتر مولفه های دادرسی منصفانه و منعکس کردن آنها در قوانین استفاده کرد.

منصفانه بودن دادرسی اصلی است که باید نسبت به کلیه اشخاص، در همه محاکم در همه مراحل دادرسی و در تمامی سیستمهای دادرسی جریان داشته باشد. هر چند که به مناسبت، ممکن است در هر مورد جلوه های مختلفی پیدا کند: برای مثال، معیارهای منصفانه بودن در دادرسی های راجع به اطفال نسبت به دادرسی های مربوط به بزرگسالان یا در محاکم کیفری نسبت به محاکم حقوقی، یا در مرحله تجدید نظر نسبت به مرحله بدوی و یا در یک سیستم اتهامی نسبت به سیستم تقفیشی تفاوت هایی با یکدیگر دارد.

با توجه به اهمیت موضوع دادرسی منصفانه، مرکز تحقیقات و کرسی حقوق بشر، صلح و دموکراسی دانشگاه شهید بهشتی بر آن شد که کارگاه آموزشی دادرسی منصفانه را برای علاقمندان تشکیل دهد. اینک خوشوقتم که تدریس ارائه شده توسط اساتید محترم در قالب کارگاه آموزشی مذکور، با همکاری انتشارات خرسندی به دست چاپ سپرده می شود تا امکان استفاده تعداد بیشتری از علاقمندان از مباحث مطروحه در کارگاه فراهم آید و با تبیین بهتر مصادیق و ضوابط دادرسی منصفانه امکان انعکاس بهتر آنها در قوانین راجع به دادرسی در کشورمان و کاستن از نواقص موجود در قوانین فراهم شود.

مجموع حاضر شامل چهار درس گفتار و هشت درس نوشتار است:

درس گفتار نخست با عنوان نکاتی در دادرسی منصفانه توسط اینجانب به عنوان در آمدی بر بحث دادرسی منصفانه بیان شده است.

درس گفتار دوم توسط استاذ بزرگوار دکتر محمد آشوری با عنوان مفهوم انصاف در دادرسی ارائه گردیده است که با نگاهی تطبیقی به قاضی مفهوم دادرسی و انصاف در دادرسی می پردازد.

درس گفتار سوم با عنوان کیفرخواست شفاهی توسط استاد فقید جناب آقای دکتر محمود آخوندی القاء شده که با تشریح مفهوم کیفرخواست شفاهی و جایگاه آن در حقوق ایران، در صدد بیان روشی است که هر چند می تواند با اصول دادرسی سازگار قلمداد شود اما برای متهم مناسب تر به نظر می رسد.

درس گفتار چهارم را دکتر رضا اسلامی با موضوع چالش های حقوق بشری در دادرسی منصفانه ایراد کرده اند.

در درس نوشتار نخست دکتر حسنعلی موذن زادگان به بررسی اجمالی حقوق متهم در مرحله تحقیقات مقدماتی پرداخته اند و در این مسیر به بررسی قانون دادرسی کیفری مصوب ۹۲ نیز تاکید داشته اند.

درس نوشتار دوم به قلم دکتر باقر شاملو معیارهای دادرسی منصفانه را در دادرسی اطفال مورد بررسی قرار می دهد و می کوشد دادرسی اطفال را نظامی ویژه معرفی کند.

درس نوشتار سوم توسط دکتر قاسم محمدی معیارهای دادرسی اسلامی را با ملاک های دادرسی مقایسه می کند و همگرایی موجود در آنها را نشان می دهد.

در درس نوشتار چهارم دکتر جواد طهماسبی به طور مستقیم متن اولیه قانون آیین دادرسی کیفری ۹۲ را از منظر مولفه‌های دادرسی منصفانه بررسی می‌کند. در ابتدای این درس نوشتار گفتاری از نویسنده در شرح ماجرای تدوین لایحه به جای مقدمه آمده است.

درس نوشتار پنجم که توسط دکتر امیرحسین نیازپور نگارش یافته جلوه‌های دادرسی منصفانه را در معیارهای موجود برای صدور قرار تأمین کیفری تبیین کرده است.

درس نوشتار ششم را دکتر مهرداد رایجیان اصلی در موضوع حق‌های بزه‌دیده در دادرسی منصفانه نوشته است.

درس نوشتار هفتم به قلم دکتر عباس تدین مساله تحصیل دلیل را از منظر دادرسی منصفانه بررسی کرده و بر رعایت حریم خصوصی افراد در این مسیر تأکید ورزیده است.

درس نوشتار هشتم نیز که به بررسی نقش دادستان در تضمین دادرسی منصفانه اختصاص یافته است توسط دکتر غلامحسین کاشکی نگارش یافته است.

در اینجا جا دارد که از زحمات جناب آقای دکتر قاسم محمدی، معاون محترم پژوهشی مرکز، که در جمع‌آوری درس‌گفتارها و درس‌نشرها تلاش راوان کردند و نیز از پیگیری‌های سرکار خانم فرزاد، کارشناس محترم پژوهشی مرکز برای آماده شدن این مجموعه و نیز از کلیه اساتید محترمی که به ما در برگزاری این کارگاه آموزشی یاری رسانیدند، صمیمانه قدردانی نموده، دوام توفیقات آنان را در امور آموزشی و پژوهشی از درگاه احدی مسئلت نمایم.

و بوفان از خداست

تهران - تابستان ۱۳۹۵

حسین میرمحمدصادقی^۱